

Sófár

2004. 09. 08.

עתון של הקהילה היהודית בנירעגיהאזא

Sorsformáló napok

Amikor a zsidó életről beszélnek, szokás a zsidó élet körfogását emlegetni. Ez a kifejezés valóban jól szemlélteti egy izraelita mindennapjait. Nap, mint nap ima, hétről-hétre sábesz, hónapról-hónapra ros chodes, évről évre jantev.

Ünnepeink között vannak olyanok, amelyek mérföldkövek az év napjai között. Ezért is hívjuk őket többek között „főünnepeknek“. Figyelmünket rájuk már a megelőző hónapban sófár fúvás hívja fel. Minden reggel - szombat kivételével - hirdetik a zsinagógákban: közelednek az őszi ünnepek. A közvetlenül előttük lévő napokban pedig hajnalban kellve hangolódunk az ünnepek fő üzenetére, a sorsformálásra.

Hiszen ezek a napok arról szólnak, hogy nem élhetünk úgy, ahogy akarkunk, vagy ahogy a környezetünk akarja. De vajon van egyáltalán egy olyan mérce, ami alapján megállapítható, hogy egy életvitel jó-e vagy rossz? Kell, hogy legyen, különben minden viszonylagos lenne. Ha pedig minden viszonylagos, akkor célunk sem lenne, mert mindegy merre megyünk. Ha pedig mindegy merre megyünk, akkor az olyan, ha nem is mennénk sehova,

vagyis olyan, mintha nem is élnénk. A zsidó pedig élni akar. Ez belénk van kódolva még akkor is, ha nem ismerjük el.

Ros Hasana a kezdet. Kezdet az évnek, kezdet a teremtésnek, pontosabban az ember teremtésének. A kiindulópontunk, ahonnan elindulunk, tehát már megvan.

Az embert Isten teremtette. Ez a kijelentés egy ateista korszak után sokak számára bevezethetetlen, botrányos, túlhaladott, nevetséges, tudománytalan, vagy meseszerű. Nem baj, ez csak ennek a kornak a múltó divatja. Tudományos tézisek megfogalmazódnak, pontosodnak, vagy megdőlnak, de egy valami állandó: ez a hit. Meggyőződés arról, hogy Isten teremtette az embert. Ez a meggyőződés általában mindig kialakul az emberben, ha bajba kerül.

Ros Hasanakor a Teremtő Királyra emlékezünk mikor a Sófárt megfújjuk. Ezzel elismerjük az ő uralmát, de azt is, hogy kegyelmes hozzánk, mivel a Sófár hangjára - hagyományunk szerint - az Ö-örkkévaló szíve megesik népén és az ítélet trónjáról átül az irgalmasság trónjára.

Ros Hasana fő üzenete az, hogy sorsunkat Isten formál-

*A sófár minden
kedves olvasójának
sikeres és boldog
5765. évet
kívánunk!*

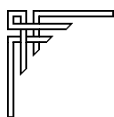
לשנה טובה
תכתבו
ותחתמו!

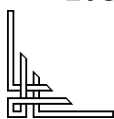
ja, ha ezt igényeljük, de közvetetten mindenképp.

Közelednünk kell tehát Teremtőnkhez, erre szólít fel a Sófár hangja. Erre van tíz különleges napunk (beleértve Ros Hasanát és Jom Kipurat is.)

Jom Kipurra igazán illik a főünnepekre használt jelző:

„Aki meghallgat, ha hívod az ítélet napján. Aki irgalmat gyakorol az ítéletben.“

„félelemes nap“. Az ima este, a „Kol nidrével“ kezdődik. Már böjtölünk. Tudjuk, hogy huszonöt órán keresztül semmilyen testi élvezetünk nem lehet. Nem húzunk bőr cipőt. A zsinagógában már lobognak az elhunyt szeretteink emlékére gyújtott lángok.

A Kol nidré nem ima, hanem egy „nyilatkozat“. Nem igazán tudjuk, hogy mikor, hol keletkezett, hogy ki szerezte. Nem tudjuk pontosan és egyértelműen, hogy miért került be az imarendbe. A Kol

nidrének szintén sorsformáló ereje van. Segít abban, hogy a helytelen úton megforduljunk, és visszatérjünk. Minden fogadalom, minden eskü, ígéret, de minden olyan elhatározás, döntés is, amely rosszra vezetett, legyen semmis. Legyen olyan, mintha nem tettük volna meg.

Jom Kipurkor mindannyian Jónások vagyunk. Az ellenkező irányba haladunk, mint amerre Isten jelölte ki az utat. Erre szabadságunk van. De azt tudnunk kell, hogy a vesztünkbe rohanunk előbb-utóbb.

Erről az útról csak viharok térítenek vissza minket, ahogy Jónást is. Mikor hajóra szállt, hatalmas viharba keveredtek, és Jónás tudta, ez azért van, mert a szabadságát rosszra használta fel. Hiszen nem az a szabadság, hogy bármit megtehetünk, hanem a szabadság az, hogy nem tesszük meg azt, amit valójában nem is akarunk megtenni, mert tudjuk, hogy helytelen. A szabadság az, hogy mindig jót cselekszünk.

Jom Kipur az a nap, amikor a böjt, és az önvizsgálat közepette „mélybe“ süllyedünk, mint Jónás, akit a saját kérésére dobtak tengerbe.

Ekkor jön az élet „cethala“, ahol csak mi vagyunk. Itt van alkalmunk gondolkozni. Nincsenek feladatok, határidők, gondok. Itt már minden mindegy. Nem lényeges semmi. Egyetlen egy választásunk van: az Öökkévalóhoz kiáltani, ahogy Jónás tette:

„Szorultságomban az Öökkévalóhoz kiáltottam, és Ő meghallgatott engem. Az alvilág mélyéből rimáncodtam, és Te meghallottad hangomat. A mélységbe dobtál, a tenger szívébe, körülvett az áradat, minden hullámtörésed és zajlásod fölöttem csapott át. Már azt hittem, elűzött vagyok szemed elől; bárcsak betekinthetnék még szent templomodba! Lelkemig értek a vizek, körülvett a mélység, sás fonódott fejem köré. A hegyek alapzatáig süllyedtem, a föld örökre bezárta reteszeit körülöttem - s akkor kiemelted életem a sírból, Öökkévaló! Amikor ború szállt lelkemre, az Öökkévalóra gondoltam, imám el is jutott hozzád, szent Hajlékodbá. Akik értelmetlen hiábavalósághoz ragaszkodnak, elhagyják Jótevőjüket. De én hálám szavával áldozok neked, teljesítem fogadalmait. Az Öökkévaló a szabadítás!“

Erre a kataklizmára mindannyiunknak szüksége van időnként. Ezek a sorsfordító pillanatok tartanak bennünket helyes irányban!

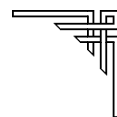
A pillanat komolyságát a határidő is fokozza, mivel az ajtó egyszer bezárul. Eljön a Neila imádság ideje, melyet egy hosszú sófárfúvás zár le: ez volt az utolsó pillanat. Eddig és nem tovább.

Jom Kipurat pár nap múlva követi Szukot, a Sátrak ünnepe. A félelmes napok hangulatát az öröm hangja, a luláv lengetése, a hálel, a sátor hangulata oldja fel. Mire emlékeztet a sátor? Az ideiglenességre. Ebben az életben amit birtoklunk, csak ideiglenesen kaptuk. Ezért tudnunk kell: az igazi értékek nem itt vannak, hanem a következő világban.

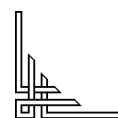
Az ünnepek a Tóra örömeivel, és az újrakezdés lehetőségével zárulnak.

Egy napra a Tórát mindenki megkapja, és magához ölelheti. Ezen a napon befejezzük, de újra el is kezdjük a Tóra olvasását. Ez a zsidó szellem, a zsidó szövetség, a jiddishkeit, a zsidó kultúra és vallás ismeretének folytonosságát jelenti. Míg sábeszről-sábeszre, ünnepről-ünnepre felhangzik a lánjolás hangja, ott van zsidó élet.

De mindennek a lényege az, hogy: „Lesáná hábáá Birusálájim!“, azaz „Jövőre a megújult és egységes és örök Jeruzsálemben!“

*„Atyánk,
Királyunk!
Emlékezz
arra, hogy
csak por
vagyunk!“*

Birkenauban

Kovács László, Tanú vagyok című könyve részleteinek folytatása

Talán három nap múlva egy kisebb, néhány sínáros vasútállomáson állt meg szerelvényünk. Az ablakoknál éppen "ügyelők" szerint az állomás gyalogkijárata fölött nagy gót betűkkel Auschwitz felirat. A helység név a felnőttek számára is ismeretlen volt. Elkezdődött a találgatás, vajon a III. Birodalom melyik részébe érkeztünk, hol lehet ez a város stb.? A szerelvény körül mozgolódás, sürgés-forgás, német szavak hallatszottak. Vonatunk, mintha egy mellék-vágányra tolatna, visszafelé haladt és visító kerekekkel (mint ahogy az éles ívű kanyarokban szokott) gurult tovább. Rövid idő után megállt. Az ablakoknál lévők szerint nem vasútállomásra, hanem egy drótkerítéssel körül zárt hatalmas területű táborba érkezhettünk.

Hangos német vezényszavak és ordítás közepette rántják fel vagonunk ajtaját. „Rauss, rauss, aussteigen!“ (Kifelé, kifelé, kiszállni!), majd magyarul „kifelé, kiszállás, a csomagokat a vagonban hagyni!“ stb. A több napos sötétség és zsúfoltság után a szokatlan világosság miatt hunyorogva, elgémberedett tagokkal, nehézkesen, egymást segítve kászálódunk le vagonunkból. Lili anya nem tudott kiszállni, Pali karjaiban emelte le édesanyját. A kicsiket többen is segítettük. A többi kocsit kiürítése is hasonlóképpen történt. A családok, csoportok a szerelvény mellett álltak össze, sorakoztak fel.

Ez a hely volt a mi szerelvényünk célállomása. Az előzőleg elhagyott Auschwitz állomás melletti Waffen SS Stammlager Auschwitznak (a fegyveres SS Auschwitz Törzstábor) a tőle néhány km-re fekvő legnagyobb melléktábor Auschwitz II, a világ közvéleménye előtt azóta

közismertté vált Birkenau, a halálgyár. Itt nem volt állomásépület, nem volt kiírva a helység neve. Itt összesen csak egy sín pár egy kitérővel és egy vonatszerelvény hosszúságú rakodórampa épült. Körös-körül, ameddig a szem ellátott, egyforma földszintes barakk épületek sokasága volt látható. És drótkerítés. Befelé hajló végű betonoszlopokon porcelánzsigetelő csigákra feszített szögdrót, tehát a vezetékben áram kering. A kerítés mentén figyelmeztető táblák álltak német szövegű felirattal és halálfejjel: „Neutralzone, eintritt verboten! „ (Semleges zóna, belépni tilos!) A sűrűn elhelyezett magas őrtornyokban jól látszottak a katonák alakjai. Nagy, rendezett kötelékekben mindenütt csíkos, rabruhás alakok. Az egymástól kerítéssel is elválasztott táborrészekben egyforma fabarakkok százai. Első benyomásra az egész látvány egy nagyméretű fegyvertelepnek tűnt.

Mialatt az SS-ek és néhány rabruhás (német és magyar vezényszavakkal, lökdösésekkel, ütésekkel) sorainkat rendezte, az alatt a többiek a vagonokat ürítették ki. Szegényes csomagjainkat nagy halomba rakták. Ekkor láttuk, hogy szinte minden vagonban voltak az utazásnak halottai. Tetejeiket kidobálták a rámpa követeire. Még ottlétünk alatt teherautók érkeztek. Halott társainkat úgy dobálták fel a kocsik platójára, mint a zsákokat. Teherautóra kerültek a holmijaink is.

Miközben sorokba rendeződve araszoltunk előre, egy hosszú, földszintes épület, közepén egy emeletes rész, rajta egy nagyméretű őrtorony volt látható. Ez a rész kapuszerűen úgy volt megépítve, hogy a vasúti kocsik elférjenek alatta. Itt haladt át a mi

szerelvényünk is. Később tudtuk meg, hogy ez volt a hírhedt birkenau Vernichtungslager vasúti főbejárata. Közúti, illetve személy-főbejáratát csak az itt dolgozó foglyok látták, láthatták.

Jobban megnéztem a mellettünk is fel-feltűnő rabruhás, fabakancsos, barettsapkás foglyokat. Bal mellükön és nadrágjuk szárán oldalt csúcsára állított különböző színű (fekete, zöld, sárga stb.) egyenlő szárú háromszög, benne hazájuk német nevének rövidítését jelző D, P, S, T stb. nagybetűket, ez alatt pedig kis téglalap alakú fehér vászondarabon fekete számokat viseltek. Egyikük magyarul szólalt meg mellettünk úgy, hogy a csoportok mellett el-elsétáló SS ne hallja: „Ez Auschwitz! Ha van valami értéktárgyatok, ami még megmaradt, nekem adjátok ide, mert az SS úgymint elveszi. A másvilágon már nem lesz rá szükségeitek.“

Nem sokkal ezután a vagonokat kiürítő foglyok egyike, aki a mellén piros és sárga háromszögből összeállított Dávid-csillagban „S“ jelzést viselt, tiszta magyarsággal érdeklődött életkorom iránt. Válaszomra, hogy 13 leszek, azt mondta: ha előttünk, a sor végén lévő SS tiszt kérdezi ugyanezt, „mondd magad többnek“. Ennek, a birkenaui Kanada-kommandóban dolgozó szlovák politikai fogolynak köszönhetem, hogy az SS-nek a rámpán telepített első buktatóját percekkel később sikerrel kerültem meg. (...)

Eközben újabb német, lengyel és magyar vezényszavakkal igyekeztek rendezetten tartani és gyorsabb előremozgásra kényszeríteni a tömeget: "Tempó, tempó! Gyerünk, gyerünk!" A lassan előre haladó oszlopot néhány méter után az ott álló SS előtt

kettéválasztották egy női- és egy férfi libasorrá. Ezt megelőzően állandóan hallatszott a szöveg németül és magyarul: „Gyerekeket az anyjokkal!” Anyu, Évi, Anci és Lili anya a két kicsivel és Dáviddal ekkor váltak el tőlünk. Pali féltette édesanyját, nem akarta őt elhagyni, ezért egy karszalagos fogoly és egy SS nagyon megverte.

Palival egymás mellett haladtunk tovább a férfiak oszlopában. Csoportunknak egy ezüstrozzettás, tányérsapkás SS tiszt előtt kellett elvonulni, aki két irányba intette az előtte megjelenőket. Ekkor még nem tudtuk, hogy akkor és ott ez volt az élet és a halál keresztútja. Itt, a zsidó-rámpának nevezett teherrakodón történt kiválogatásnál dőlt el első ízben a zsidó deportáltak - közöttük több százezer magyar állampolgár - életének vagy halálának a sorskérdése. A válogatást végző SS orvos vagy tiszt által megjelölt egyik irány az azonnali, az aznapi gáz- és tűzhalált jelentette. A másik irányba küldötteknek egy ideig az élet, netán a túlélés lehetősége, de (mint kiderült) ezek többségének is a későbbi halál lett a sorsuk.

Mikor a tiszt elé kerültem, ő a munkaképes férfiak csoportjához irányított. Elindultam arra, egy másik tányérsapkás megállított és megkérdezte:

„Wie alt bist du?“ (Hány éves vagy?)

Válaszolok:

„Siebenzehn.“ (Tizenhét.)

Erre ő az idős férfiak csoportjába küldött. Mikor arra indultam, az

előző SS tiszt lovaglópalcájával az arcomba ütött, és visszazavart az előző csoporthoz. Itt maradván így kerültem Palival együtt én is - mint később kiderült - a lassú halálra ítélt csoportjába. Mivel a férfiak kiválogatásának befejezéséig volt időm, láttam, hogy anyu és Évi a nők tömegéből a fiatalabbak, tehát a munkára alkalmasnak minősítettek csoportjába került. El sem tudtam tőlük búcsúzni. A többiek (Anci és

Lili anya, valamint a három gyerek) szelekcióját nem láttam.

A kiválogatás befejezése után ötsoros menetoszlopokat alakítottak, és elindítottak bennünket a tábor belsejébe. A csoportot botos, kutyás SS-kíséret fogta közre, majd ordítás és verések közepette több táborrészen mentünk keresztül. Mindenütt csak csíkos ruhás foglyokat láttunk.

A táborrészen mentünk keresztül. Mindenütt csak csíkos ruhás foglyokat láttunk. A kiválogatás befejezése után ötsoros menetoszlopokat alakítottak, és elindítottak bennünket a tábor belsejébe. A csoportot botos, kutyás SS-kíséret fogta közre, majd ordítás és verések közepette több táborrészen mentünk keresztül. Mindenütt csak csíkos ruhás foglyokat láttunk.

Egy táborrészen mentünk keresztül. Mindenütt csak csíkos ruhás foglyokat láttunk. A kiválogatás befejezése után ötsoros menetoszlopokat alakítottak, és elindítottak bennünket a tábor belsejébe. A csoportot botos, kutyás SS-kíséret fogta közre, majd ordítás és verések közepette több táborrészen mentünk keresztül. Mindenütt csak csíkos ruhás foglyokat láttunk.

Az épület előterében hajnyírás és szőrtelenítés, majd egy nagy terembe kerültünk, melynek mennyezetén sok zuhanyrózsa függött. Maga a meleg víz, a régen volt fürdés határozottan jólesett. De itt a víz szabályozása

kívülről történt, azért néha forró, máskor csak langyos volt. A melegvíztől és páratól több gyengébb társunk lett rosszul. A fürdésnek váratlanul jéghideg víz adagolásával vetettek véget. Emiatt, valamint az SS és a régi foglyok ütlegei miatt rohantunk ki a fürdőből. Így jutottunk a fertőtlenítőállomáshoz. Zavaros színű, klórszagú folyadékkal teli vaskádákban, hordókban kellett mindenkinek megmártóznia. A hordók, kádák mellett álló, jól táplált foglyok a fejénél fogva mindenkit a fuldoklásig nyomtak a víz alá. A síkos padlózatán többen csúszkáltak vagy elestek - a jelenlévő SS-ek és a régi foglyok nagy derűtségére. A gyors felzárkózás végett szinte mindnyájan kaptunk verésízeltőt jövőbeni urainktól. Törölköző, illetve törölközősi lehetőség nem volt. A megmártózás után mindenkinek valamilyen (valószínűleg féregirtó) port fújtattak szórtak testhajlataiba. Ahogy távolodtunk térben és időben a rámpától, úgy lett egyre több a verés. (...)

A következő helyiségben mi is csíkos ruhás foglyokká vedlettünk át. Gomb nélküli vászoninget és alsónadrágot, holland fapapucsot, kapcát, csíkos nadrágot, kabátot és baretsapkát kaptunk. A méret nem számított. Nem hogy legalább látszatra megfelelő méretűeket adtak volna, direkt eltérő méretűeket dobtak elénk. Meg kell említenem, hogy életemben először itt viseltem hosszúnadrágot. Drága szüleim az 1944 nyarára esedékes Bár-micvámra (a 13. életévüket betöltő fiúk felnőtté avatásának családi ünnepe a zsidó vallás szerint) egy szabóval csináltattak számomra egy szép szürke öltönyt hosszúnadrággal, de az a próbákon kívül még nem volt rajtam. (...)

Ötös sorokból ötven-hatvanfős oszlopokba összeállított csoportjainkat néhány sorompóval ellátott kapun át egy új táborrészenbe hajtották. Itt néhány tucat karszalagostól kaptunk hasonló verést, mint négy nappal korábban, a nyíregyházi

bevagonírozásunkat megelőzően.

Éhesen és a kimerültségtől nehézkesen sorakoztunk fel a barakkok között. Egy karszalagos tisztviselő szólt hozzánk. Mondandójának lényege: Pizkos hazaáruló bolsevisták és zsidók! Vége az otthoni gyöngyéletnek. A birodalom egyik nagy munkatáborába kerülnétek, ahol a győzelemért fogtok majd dolgozni és elpusztulni. Felejtsetek el, hogy eddig mik voltatok! És ebben a stílusban folytatta: Az öregek és a munkára alkalmatlanok, akikkel együtt érkeztek, már ott szállnak - és kezével rámutatott a tőlünk nem messze lévő kémények feletti sűrű füstre és az időközönként fel-felcsapó lángcsóvákra. Az ő szájából hallottuk először nyíltan, hogy a szelektálás során az ellenkező oldalra irányítottakat a fürdőkhöz álcázott gázkamrák-ban meggyilkolták. Holttesteiket pedig a krematóriumokban (mert a kémények ezekhez tartoztak) elégették, illetve most égetik el.

Az elkeseredés és megdöbbenés lett úrrá rajtunk. Egyrészt, mert ha történt is célzás, egymás közötti suttogás, erre senki nem számított. Másrészt még nem ismertük a nők válogatásának eredményét, azt, hogy a legközelebbi hozzátartozóinknak mi lett a sorsa. (...)

Betereltek bennünket a közeli barakkba.. Közepén teljes hosszában egy kb. 1 m magas és széles téglapítmény, elején és végén kályhaajtókkal. A barakkokat ezzel fűtötték. A bejárat mellett elkerített két helyiség. A barakk berendezése: négyszintes, fából összeállított pricsek, vékony papírpárgából szőtt üres szalmazsákok és kis fejkendősek. (...)

Pali megtudta és velem már zokogva közölte, hogy a munkára alkalmatlanokat - nemcsak a férfiaknál, hanem a nőknél is - megölték gázzal. Hiába vigasztaltam. Teljesen magába roskadt, tekintete üvegesé vált, mereven nézett maga elé. Csak percekig maradt mellettem, és egész éjjel motyogva, édesanyját és kishú-

ga nevét emlegetve járkált fel és alá a barakkban. Hajnalban, mikor ránk nyitották a barakkajtót, félrelökte a kijáratnál álló karszalagosokat, és Anyu! Anyu! kiáltásokkal mindenki szemeláttára nekirohant a drótkerítésnek.

Csak egy fényes villanás. Pali teste megvonaglott: vége. De az őrtoronyban röviden kattogott az automata fegyver is. Ekkor győződünk meg róla, hogy a drótkerítés valóban magasfeszültség alatt áll. Mi, újjak a megdöbbenéstől és az iszonyattól mozdulni sem tudtunk, a karszalagosok és a régiek, mintha mi sem történt volna, tették a dolgukat. Ők már megszokták.

Pali tetemét a kerítésről csak este, a világítás felkapcsolása előtt emelték le az erre kijelöltek. A holttestet az esti Appell (sorakozó, létszámellenőrzés) idejére a felsorakozott barakkok mellé fektették. A létszámnak egyeznie kellett! Csak ezt követően vitték el kizikocsin hasonló sorsú társainkkal együtt.

Megölték legjobb barátomat, egyedül maradtam.

A tőlünk elkerített szomszédos táborrészlegben fogolyruhás nők mozgására lettem figyelmes. A kerítés közelébe mentem, amikor Laci! Laci! Lacikám! kiáltásokat hallottam. A hangot megismerve természetesen anyu és Évi nevét kezdtem kiabálni. Ők hamarabb felismertek és a kerítés közelében vártak. Anyu Évivel együtt vigasztalt: legyen erős, apu biztosan él. Ne hagyjam el magam! Bizonyára túléljük és újra együtt lesz a család. Elmondták, hogy Anci anyát két

gyermekével és Lili anyát a kis Lívivel a szelektálásnál a másik oldalra küldték. Kértek, hogy Palinak ezt ne áruljam el. Anci anyát először az élők közé sorolták, de ő nem engedte Dávidot és a kis Andit, ment velük bal oldalra. A halálba. (Nem mondtam el Pali tragédiáját.) Ekkor vettem észre, hogy Évinek nem látom csodálatos copfját, de azután eszembe jutott a simapusztai fiúfrizura. Kértem, mutassa a haját! Évi is, anyu is levette csíkos fejkendőjét. Láttam, hogy mindkettőjüket kopaszra nyírták. Borzalmas! Elmondták még, hogy őket nemsokára máshová viszik, és hogy SS Aufseherinek (felügyelők) és régi fogolynők az előjáróik. Nagyon durvák. Útik őket és nagyon megalázó módon bánnak velük. Mintha csak igazolni akarná

szavaikat, már jött is egy SS felügyelő és elzavarta őket a kerítés közeléből. Még ma is magam előtt látom arcukat, alakjukat, ahogy a csíkos rabruhában, vissza-visszafordulva, búcsút intve szaladnak az őket bottal zavaró felügyelő előtt a barakkjukba. Ekkor még nem tudtam, hogy ez volt az utolsó találkozásunk, hogy ekkor láttam őket, hallottam a hangjukat,

szavaikat utoljára. Soha többé nem láttam anyut és Évit. Valós hírt is csak fél évszázad elmúltával kaptam róluk. Ekkor még nem tudtam, hogy most már tényleg teljesen egyedül maradtam.

Másnap reggel azonnal a női részleg kerítéséhez mentem. Csend. A barakkok közötti téren semmi mozgás. Később megtudtam, hogy az anyuék táborrészlegét kiürítették.

„Megölték
legjobb
barátomat,
egyedül
maradtam.“

Csoportjukat az éjszakai órákban elvitték valahova. Milyen csendben történt mindez! Nem hallottam semmit, pedig egész éjjel le nem hunytam a szemem.

A birkenauai ébresztők a kora hajnali órákban voltak, pedig a Blockführerek (a barakkok SS-tiszthelyettes parancsnokai) csak 7 órakor jöttek a létszámot ellenőrizni. Blockältesterünk segédeivel rendezte az Appellhoz előírt alakzatunkat, megállapította a létszámot, majd a két, kerékpáron érkező SS tiszthelyettes egyikének tett jelentést. Pali barátom halálesetét csak megemlítette. Ez az Appellunk is sokáig tartott, mert a tegnapi fürdés előtti eligazítást most a Blockführer folytatta. (...)

Már egy napja itt voltunk, de eddig még semmi ételt nem adtak. Csak most került sor az első étel-

osztásra. Langyos, keserű fekete-kávét, kb. 10-15 dkg (állítólag vadgesztenye-lisztből készült) fűrészpórral behintett kenyeret és 1 dkg margarint kaptunk. A fekete-kávét átvételéhez kapott kétfülű zománc „tányért” annak kiürítése után másnak kellett átadni. Ezt követően egész nap német (és néhány lengyel) vezényszavakkal gyakoroltattak bennünket. Ekkor és a többi hasonló „szoktató napokon” ismertették meg velünk a Birodalom KZ-inak belső rendjét, hierarchiáját, az SS rendfokozatokat, valamint a táborok fogoly-tisztségviselőinek beosztását stb. (...)

Néhány régi, számunkra kevésbé veszélyesnek tűnő, velünk hosszasan szóba elegyedő szlovák, illetve cseh

fogolytársunk magyarázta el Auschwitz és Birkenau néhány jellegzetességét. Akik hosszabb ideig vagy véglegesen Auschwitzban (amelynek több tucat mellék-, munkatáborra volt) maradtak vagy maradnak, azoknak bal karjuk csukló- és könyök közötti részére tetoválták, illetve tetoválják az A, illetve B (Auschwitz, illetve Birkenau) előjel után kb. 10 mm-es

s számokkal az itt kapott Häftlingsnummert (fogolyszámot). Pl.: A-10565. Ezzel biztosítani akarták többek között, hogy fogolyszökés esetén az elfogottakat gyorsan azonosítani lehessen. E fogolytársainktól tudtuk meg első ízben, hogy akik Birkenauban nem kaptak számot, illetve nem lettek tetoválva, azokat valószínűleg a birodalom valamelyik törzstáborában (Buchenwald, Dachau, Mauthausen), a nőket pedig Rawensbrückben, Sachsenhausenben vagy máshol veszik nyilvántartásba, és ott kapnak fogolyszámot. Együttal ott döntenek további hallott eligazítások - valóságok, bennünket elszállítanak innen. E bajtársaink szerint van esélyünk arra, hogy egy darabig még életben maradunk, de addig még sok megpróbáltatásunk lesz részünk - jószolták. (...)

Egy napon lehetőséget adtak levelezőlap írására. A többség valami provokációra gondolt, mégis sokan voltak, akik megírták a „Waldsee”-ből szóló levelezőlapot. Mivel nekem senkim sem maradt otthon, nem írtam.

Az itt eltöltött néhány nap a fizikai

meggyötrés mellett (utólag is) céltalan és dologtalan, szóval nagyon nehéz volt. Ezt csak tovább fokozta szeretteim iránti aggodalom és a kétségek. Naponta újabb szállítmányok érkeztek, főleg a felvidéki és erdélyi gettókból: Beregszászról Husztról, Kassáról, Munkácsról és Nagyváradról. A munkára induló csoportok létszámát jelentősen kellett növelni, hogy a rabszolgamunkások százezeinek erejére éhes hadiüzemek étvágyát kielégítsék. A magyar szállítmányokból oly sokat szelektáltak gázhalálra, hogy több szerelvényből tudták csak összeállítani a Birodalomba kerülő foglyok ezerfős vagy még nagyobb csoportjait. Ezért voltunk mi is napokig Birkenauban. Itt minden az ördögi terv alapján történt. A pusztulásra ítélt magyar zsidóságból csak annyi érkezőt hagytak egyelőre életben, amennyire a hadiipari gépezetnek szüksége volt. A többiek elnyelte a gázkamra, majd a krematórium vagy máglya. A máglyát nem véletlenül írom. A magyar vidéki zsidóság kiszállítása olyan nagy ütemben történt (naponta 8-12 ezer fő is előfordult), hogy a meggyilkoltakat a napi 24 órában működő krematóriumok sem tudták elhamvasztani. Ezért a IV-es gázkamra-krematórium melletti fás, bokros részen erre a célra kiásott gödrökben, akár a fahasá-bokat a máglyán, úgy égették el az áldozatok tízezreit. (...)

Birkenau utolsó napunk késő délutáni sorakozóján szokatlan zajok, lövöldözés, majd hangos jajgatás hallatszott valamelyik táborrészlegről. Pillanatok alatt bezavartak bennünket a barakkokba. Rövid idő múlva soron kívüli Appellt rendeltek el. Fogoly-előjáróink sokat mondóan közölték, hogy most példát kapunk a szabályok megszegőinek sorsáról. Egy SS tiszthelyettes mondta el, hogy azok a Häftlingek, akiket most látni fogunk, megkárosították a Birodalmat. Ékszerüket szereztek és rejtegettek. Tettükért halálra ítélték őket.

Rövid várakozás után „igácsszekér”

„Mivel
nekem
senkim
sem maradt
otthon,
nem
írtam.”

tűnt fel, amelyet lovak helyett foglyok húztak, s amelyen öt vagy hat meztelen felsőtestű társunk állt, térdelt, feküdt. Ma is megborzongok, ha a látványra gondolok. Felsőtestük, karjuk, arcuk tiszta vér, lógó húscafát. Ilyet csak szeges kesztyűvel, bottal vagy közvetlenül erre a célra készített eszközzel lehet csinálni. Vagy a csíkos ruhára idomított kutyák marcangolták így össze a szerencsétleneket? Ma sem tudom. Megtudtuk, hogy az egész táborban történt bemutató után az egyik hamvasztó előterében agyonlőtték őket. A szörnyű látványt követően többen hangoztatták közlünk is, hogy jobb lenne már vagy végleg befejezni vagy elkerülni innen. Ekkor is eszembe jutottak apu szavai, amit a sza-dista keretlegények módszereiről mondott el. Ő ilyen részleteket nem mesélt, nem is mesélhetett. Ezt látni, végigélni kellett ahhoz, hogy fogalmat alkothasson róla az ember, hogy milyen válogatott megalázásban, kínzásban lehet része egy KZ fogoly-nak. De mindezt tizenhárom évesen látni és végigélni?!

A véres bemutató utáni „oszolj!“ nem sokáig tartott. Újabb sorakozó, de most már ötös sorokban és a szomszéd barakk lakóival együtt, egy

vezényszó után menetoszloppá alakultunk át. Parancs, majd elindítottak bennünket. A kijáratnál lelasult a menet. Mint kiderült, hideg ételmezt osztottak. Meglepően nagy az adag: fél téglakenyeret, 3 deka margarint és egy darab sajtot kaptunk. Volt, aki azonnal betömté. Nem akartam napokig éhen maradni, ezért én hozzá sem nyúltam.

Táborrészlegünk sorompójánál oszlopunkat SS kíséret vette át, és a napokkal előbb megismert Judenrampehoz terelte. Már ott állt egy marhavagonokból összeállított, indulásra kész szerelvény. A Birkenauba érkezésünk során látott vasúti főbejárat felső részén ekkor vakító fényű reflektorok világítottak. Kezelőik a fénysugarakkal rámpán álló csoportunkat pásztázták. Beszállás! Menetoszlopunk gyorsan elfogyott.. Az ajtókat ránc zárták. Rövid várakozás, majd mozdonyiszó után a szerelvény egyre gyorsabb zakatolással útnak eredt velünk az újabb ismeretlenségek felé. (...)

Tulajdonképpen csak a felszabadulás után, a háborús bűnösök elleni perekben derült fény az itt történtek részleteire. Az egyes közösségek, családok és személyek itteni tragédiáját már örökre homály

fedti, mert a gyilkosok jól átgondoltan megszervezték szörnyű tettük nyomai-nak eltüntetését. Az azonban bebizonyosodott, hogy Auschwitzban - fennállásának 55 hónapja alatt - a nácik a népirtás iparszerűvé fejlesztett módszereivel a világtörténelem legnagyobb háborús, nép- és emberiség elleni bűncselekményét valósították meg. Milliónyi gyermeket, nőt és férfit gyilkoltak itt meg. Akit nem küldtek megérkezése után azonnal a gázha-lálba, arra később rabszolgamunka várt. Ezért lett Auschwitz a világ és Magyarország legnagyobb zsidótemetője.

Birkenauból egy 1000 fős fogolyszállítmánnyal Buchenwaldba kerültem. Innen „öreg“ antifasiszta foglyok segítségével Zeitzba, ahol a lebombázott BRABAG műbenzingyár KZ-jának felépítése volt a feladat. Az itteni körülményeket jól illusztrálja, hogy a gyár újjáépítését végző, összesen mintegy 6 ezer fogolynak a kiürítésig több, mint kétharmada pusztult el a „munkatáborban“.

A következőkben fogságomnak utolsó négy hetét foglalom össze.

Folytatás
a következő számban.

Cigány Holokauszt

Augusztus 27-én került sor a Holokauszt cigány áldozatainak emléket állító rendezvényre a köztemetői emlékműnél, melyet a közelmúltban elhunyt Farkas Kálmán kezdeményezésére korábban állítottak.

A megemlékezésen Dr. Kiss Gábor mondta el meghatározó gondolatait, melyet követően a jelenlevők - így Hitközségünk részéről Raducziner Lászlóné és Kertész Gábor - helyezték el a kegyelet virágait.

A megemlékezésen más egyházak nem képviseltették magukat.

Kapcsolataink

Talán a Holocaust 60. évfordulója okán, de tény, hogy a közelmúltban több valaha Nyíregyházán jelenleg Izraelben élő elszármazottunk vette fel a kapcsolatot hitközségünkkel: Noémi Gardi - Fried Ági - asszony, Judit Barak asszony és Várdi György aki bájos unokájával Danielával a közelmúltban járt nálunk.

Várdi úr fiatalon, pesten élt a vészidőszakban, igen nagy érdeklődéssel hallgatta meg a nyíregyházi gettózás történetét.

Kertész Máté kérésére ezúton tolmácsoljuk üdvözetét és ünnepi jókívánságait a Hitközség minden tagja felé. Máté 10 hónapig Németországban folytatja középiskolai tanulmányait. Sok sikert kívánunk neki!

Wormsi utazásunk: találkozás a zsidóság gyökereivel Európában I.

Este fél nyolc lehetett, mikor Wormsba értünk. Nem először jöttünk ide - és reméljük nem is utoljára - ebbe a közép-németországi kisvárosba a Rajna folyó partján. Legutóbb nem sokkal a rendszerváltást követően jártunk itt, amikor még üzleti kapcsolatban álltunk a Nyíregyházáról elszármazott Frau Küsterrel, azaz Csanády Irénnel - Cinivel - és férjével Dieter Küsterrel. Cini házasságkötése révén került ki ebbe a kb. Nyíregyháza méretű kisvárosba, ahol azóta is él férjével, a Küster Immobilien GmbH. Ingatlanügynökség tulajdonosával.

Tulajdonképpen hamar odataláltunk a Renz str. 36. számú házhoz. Nem voltunk meghatódva, bár mindkettőnket bizsergetett a gondolat, milyen lesz a találkozás több, mint tíz év után. Aztán egyszer csak ott álltunk a ház előtt. A kapuban Cini az első meglepetésében megkérdezte: hol a bajuszod Andris?

Hamar bevacoltunk. Mondhatnánk a szokott helyünkre. Amikor ott vagyunk, mindig az emeleti kishozzában alszunk, amit valamikor Szonja használt, a kislányuk. Azóta viszont sok víz lefolyt a Rajnán. A lányka férjhez ment egy nagyon szimpatikus spanyol fiúhoz. Kislányuk is született, Ráchel. Dieterék ma nyugdíjasok és élvezik a munkájuk teremtette jólétet.

Jóval éjjél után volt, amikor befejeztük a beszélgetést. Elméltünk a múlttól, mikor Cini a Nyírtouristban dolgozott és a nagynénémhez járt angolt és németet tanulni. Sosem került volna Németországba, ha nem ismerkedik meg egy turistacsoport egyik férfi tagjával, aki később megkérte a kezét. Aztán beszélünk az elhalasztott lehetőségekről, ami a közös cégünkben rejlett - melynek

Gyuri és én is tagja voltunk - és amelynek bélyegzője ma is a fiókomban lapul. És természetesen a jelenről, ami már „öregségünk“ okán sem olyan, mint tíz-tizenöt évvel ezelőtt.

Másnap reggel a belvárosban kezdtünk. Utunk eredeti célja az EU-n belül kínálgató lehetőségek kitapogatása volt. Gyuri barátom és én magam is kíváncsiak voltunk, vannak-e értékesítési lehetőségek a német piacon. Mondjuk kabát és hordó „fronton“. Ha nagyon lennének, most bővebben szólnék róluk. Hogy így körbejártuk a dolgot, az út üzleti része le is lett rendezve. Ettől sokkal izgalmasabb volt az, amit ez a kisváros tartogat az idelátogató turista számára. Itt van ugyanis Európa legrégebbi zsidó temetője, a zsidóság gyökere, a legkorábban létrejött zsidó közösség, amelyről írásos emlékekkel rendelkezünk.

Ez az a zsidó közösség, melyről már 1000 előtt említést tesznek a kölni vásárban. Ez a kis közösség alapítja meg Európa első zsidó hitközségét Wormsban (akkori nevén Warmasia), mely számára 1034-ben a házassági kötelékben élő Jákob és Rachel zsinagógát épít. Az első olyan ismert zsinagógát, melyről írásos emlékeink vannak. Ez a 10. század óta fennálló, Wormsi Szent Hitközség vált egész Európa zsidó középpontjává. Ehhez a Hitközséghez tartozott az a Talmud Főiskola, ahol a világhírnévre szert tevő Slomo ben Jicchák rabbi - vagy ahogyan őt nevezték: Rasi - tanult és tanított. A Bibliáról és Talmudról írt kommentárjai mind a mai napig mérvadóak.

A közösség tagjai nagyjából azonos jogú polgáraivá váltak az akkori feudális társadalomnak, olyannyira, hogy IV. Henrik király 1074-ben egy okiratában vámmentességet adomá-

nyozott a „zsidóknak és más wormsi lakosoknak“, azaz a zsidó és nem zsidó wormsi kereskedőknek a gazdasági élet felpozíciója érdekében.

Az „idilli“-nek mondható állapot nem sokáig tartott. 1096-ban az első kereszties hadjárat fanatikus résztvevői lerombolták a zsinagógát és az egész zsidó negyed. Elkezdődött az a folyamat, amely jellemzője volt a zsidóság későbbi történetének akár Európában, Oroszországban, vagy a világ más részében. Itt is - és a későbbiekben másutt is - számos nyugodt fejlődési időszak, illetve pusztulás, erőszakos tettek követték egymást a zsidók életében. Közel 80 évvel ezután 1174-ben újra kezdődött a zsinagóga építése. Első lépésben 1175-ben az épület „férfi“ része, 1185-ben a mikve, majd 1213-ban a nők részére építették fel végleges állapotában a zsinagógát.

1349-ben pestis járvány pusztít. A nép a zsidókat vádolja. Azt állítják, hogy a járvány oka nem más, mint, hogy a zsidók megmérgezték a kutakat. A nép haragja és bosszúja, mint már annyiszor a történelemben, a zsidók ellen fordul. Porig rombolják a zsidó negyedet. Ezt még sikerül egyszer újjáépíteni, hogy aztán 1615-ben a szociális nyugtalanság okán újra megtalálva a zsidóságot, ismét lerombolják a zsidó negyedet és a zsinagógát. 1689-ben végleg megpecsételődik a wormsi zsidók története. XIV. Lajos francia uralkodó a pfalz-i örökösödési háborúban a várossal együtt a zsidó negyedet is elpusztítja.

Folytatás a következő számban.

György A. - Sárosi Gy.

Bár Micva ünnepség Nyíregyházán

Bensőséges ünnepség színhelye volt a nyíregyházi Zsinagóga Támuz hó 28-án (2004. július 17-én). Közel fél-százan vettek részt a Markovics házaspár amerikában élő unokájának Lukács (Joshua) Dániel Bár Micva ünnepségén.

Gyönyörű dallammal recitált Tóra előtti ima után Tóth-Ábri Péter Tóra magyarázat keretében köszöntötte tanítványát.

A hitközség nevében Kertész Gábor elnök fejezte ki jókívánságát, beszédében útravalót adott a felnőtté

válással járó felelősségről, majd átadta a Hitközség ajándékát.

Ezt követően a jelenlevők kiduson vettek részt, ahol az ifjú hálatelt szívvel köszönte meg a feléje irányuló szeretet, a tanítást, a gratulációt és ajándékokat amellyel elhalmozták.

Búcsúzóul azt kívánta, ha legközelebb Magyarországra jön, a jelenlevőkkel szeretne ismét találkozni jó egészségben.

Markovics Gyula

Lukács (Joshua) Dániel

Ünnepi információk

Az előző évekhez hasonlóan a múlt évi rendeltést figyelembe véve családonként 2 db barcheszt biztosítunk, melyek szeptember 15-én és 24-én de. 8:00 - tól átvehetőek. A rendeltést a tavalnyi adatok alapján adjuk le, így plusz igényeket is kielégítünk.

A korábbi adatok alapján a halottaink emlékére állítandó mécseseket elhelyezzünk, az esetleg újabb neveket kérjük időben közölni szíveskedjenek. Zsinagógai naptárt és újévi üdvözlő lapokat is biztosítunk.

Szeptember 10-e és 12-e között a fagyasztó szekrényt feltöltjük kóser baromfihússal. Az igények bejelenthetőek a Hitközség irodájában!

Téli temetői nyitvatartás

A 2004. OKTÓBER 15-TŐL 2005. MÁRCIUS 31-IG A TEMETŐ HÉTFŐTŐL CSÜTÖRTÖKIG: 9:00-TŐL 13:00-IG, VASÁRNAP: 9:00-TŐL 14:00-IG VAN NYITVA.

Tel.: 06-30-652-7051

Ünnepi imarend - סדר התפילות

5764 - 2004

ראש השנה, יום כפור, סוכות - Ros Hasono, Jam Kiper, Szikesz

Szeptember:

12-e, vasárnap: Szlichesz

Sáchresz: 08:00

15-e, szerda: Erev Ros Hasono

AZ ÜNNEP BEJÖVETELE: 18:29

Mincha, Mááriv: 18:15

16-a, csütörtök: Ros Hasono I.

Sáchresz: 08:30

Mincha, Táslich, Mááriv:

18:15

17-e, péntek: Ros Hasono II.

Sáchresz: 08:30

Mincha, Mááriv: 18:15

AZ ÜNNEP KIMENETELE, EGYBEN A SÁBESZ

BEJÖVETELE: 19:18

18-a, szombat: Sábosz Sive

Sáchresz: 08:30

19-e, vasárnap: Gedáljá böjtje

24-e, péntek: Erev Jam Kiper

Kol Nidré: 18:00

AZ ÜNNEP BEJÖVETELE: 18:10

25-e, szombat: Jam Kiper

Sáchresz: 08:30

Mázkir!

AZ ÜNNEP KIMENETELE: 19:12

29-e, szerda: Erev Szikesz

Minchá, Mááriv: 18:00

30-a, csütörtök: Szikesz I.

Sáchresz: 08:30

Minchá, Mááriv: 18:00

Október:

1-je, péntek: Szikesz II.

Sáchresz: 08:30

Minchá, Mááriv: 18:00

2-a, szombat: Sábát chol hámoed

Sáchresz: 08:30

Szikesz chol hámoed: október 3-5.

6-a, szerda: Hosáno Rábo

Sáchresz: 08:30

Minchá, Mááriv: 17:30

7-e, csütörtök: Smini Áceresz

Sáchresz: 08:30

Mázkir: 9:30

Minchá, Mááriv: 17:30

8-a, péntek: Szimchesz Tajre

Sáchresz: 08:30

Minchá, Mááriv: 17:30

9-e, szombat: Sáchresz: 8:30